

УДК 378.147-054.6:5

© Петровська К. В., 2015

<http://orcid.org/0000-0003-4918-1992>

С.О. Рідкозубова

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті викладено основні ідеї розробки педагогічної технології – орієнтування на потреби іноземних студентів оволодівати професійними комунікативними вміннями, використання потенціалу мовних і педагогічних дисциплін, організація професійної комунікативної спрямованості технологічної практики. Доведено, що формування професійних комунікативних умінь іноземних студентів у вищих технічних навчальних закладах є цілісним процесом активізації мотиваційно-вольової сфери, озброєння знаннями не лише технічними, але й знаннями про суть комунікації, спілкування, побудови міжособистісних партнерських стосунків завдяки комунікативній взаємодії. Розкрито роль мовної підготовки іноземних студентів у встановленні професійних та особистісних контактів. Наведено результати дослідження як теоретичне обґрунтування педагогічної технології, що базується на доказах, фактах, використаній методиці.

Ключові слова: вища технічна школа, професійні комунікативні вміння, іноземні студенти, мовна підготовка, педагогічна технологія, партнерські стосунки, технологічна практика, результати дослідження.

С.А. Ридкозубова. Технология формирования профессиональных коммуникативных умений иностранных студентов высших технических учебных заведений. В статье изложены основные идеи разработки педагогической технологии – ориентирование на потребности иностранных студентов овладения профессиональными коммуникативными умениями, использование потенциала языковых и педагогических дисциплин, организация профессиональной коммуникативной направленности технологической практики. Доказано, что формирование профессиональных коммуникативных умений иностранных студентов у высших технических учебных заведениях является целостным процессом активизации мотивационно-волевой сферы, вооружение знаниями не только техническими, но и знаниями о сущности коммуникации, общения, построения межличностных партнерских отношений при помощи коммуникативного взаимодействия. Раскрыта роль языковой подготовки иностранных студентов в установлении профессиональных и личностных контактов. Наведены результаты исследования как теоретическое обоснование педагогической технологии, которое базируется на доказательствах, фактах, используемой методике.

Ключевые слова: высшая техническая школа, профессиональные коммуникативные умения, иностранные студенты, языковая подготовка, педагогическая технология, партнерские отношения, технологическая практика, результаты исследования.

S. O. Ridkozubova. The technology of professional communicative skills' formation of foreign students of higher technical educational institutions. The article presents the main ideas of the pedagogical technology's development. They are orientation on foreign students' needs to acquire professional communication skills, the use of the potential of language and pedagogical disciplines, the professional communicative direction's organization of the technological practice. It is proved that professional communicative skills' formation of foreign students of higher technical educational institutions is the integral process of the motivational-volitional sphere's activization, of mastering not only technical knowledge, but also knowledge about the essence of the communication, building interpersonal partnerships through the communicative interaction. The role of foreign students' language training in the establishment of professional and personal contacts is determined. The study's results as the theoretical foundation of the pedagogical technology, based on pfoofs, facts, the applied methodology, are given.

Keywords: higher technical school, professional communicative skills, foreign students, language training, pedagogical technology, partnerships, technological practice, the study' results.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Стратегія українських вищих навчальних закладів запрошувати на навчання всіх

бажаючих іноземних громадян є виправданою та доцільною. Вітчизняні студенти та викладачі знайомляться з менталітетом інших країн, народними традиціями та звичаями, різними системами середньої і вищої освіти, ставленням молоді до отримання високої професійної кваліфікації. Під впливом прогресивної молоді змінюється ставлення викладачів до своєї професії, яка вимагає фундаментальних предметних знань і вмінь та вільне володіння іноземними мовами, оскільки спілкування й викладання мають бути позбавлені мовних утруднень.

Як стверджує О. Білоус [2], інженерний профіль спрощує процес набуття мовної підготовки іноземними студентами у вищій технічній школі, тому що технічні дисципліни базуються на алгоритмах, схемах, формулах, співвідношеннях. Іноді технічна, фізична, математична частина дисципліни або розділу для студентів є більш зрозумілою, ніж текстові викладки теоретичного матеріалу. Такий факт полегшує сприйняття інформації студентом, але потребує глибокої технічної підготовки майбутнього фахівця. На нашу думку, сфера професійного спілкування в колективі працівників автомобільно-дорожньої галузі вимагає від випускників вищих технічних навчальних закладів (ВТНЗ) сформованих професійних комунікативних умінь, грамотного оформлення й користування технічною документацією, що й обумовлює високі вимоги до професійної підготовки майбутніх інженерів.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, і, на які спирається автор. У дослідженні посилаємося на питання загального характеру професійної підготовки іноземних студентів у ВТНЗ, особливості адаптації (О. Білоус, Н. Булгакова); зміст та досвід організації фахової підготовки, в тому числі й мовної підготовки, мотивації навчальної діяльності майбутніх інженерів (С. Олександрова, О. Резван, І. Семенко, Н. Осіпчук, Т. Чаусова) [1–7].

Виділенні невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У зазначених та інших наукових працях [1–7] відсутнє цілісне теоретичне обґрунтування технології формування професійних комунікативних умінь іноземних студентів ВТНЗ.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) – теоретично обґрунтувати технологію формування професійних комунікативних умінь іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Теоретичне обґрунтування технології формування професійних комунікативних умінь іноземних студентів ВТНЗ вибудуємо на таких положеннях, як: доведення значущості формування зазначених умінь шляхом активізації мотиваційно-вольової сфери студентів у професійній підготовці, зокрема в мовній підготовці ВТНЗ; озброєння студентів знаннями про суть комунікації, комунікативні здібності людини, роль спілкування в розв'язанні майбутніми інженерами професійних ситуацій, налагоджуванні партнерських стосунків завдяки вивченню змісту психологопедагогічних дисциплін, наприклад, «Комунікаційні процеси в навчанні», професійну й комунікативну компетентність інженера; сприяння оволодінню студентами професійними комунікативними вміннями в процесі їхньої мовної підготовки та коригуванню зазначених умінь під час технологічних практик. Безумовно, формування професійних комунікативних умінь іноземних студентів ВТНЗ супроводжується й підтримується вихованням якостей особистості майбутнього інженера, а саме: комунікабельність, тактовність, стресостійкість, товариськість, відповідальність, дисциплінованість. Важливою якістю інженера автомобільної галузі є уміння упереджувати конфліктні ситуації, працювати з партнерами, професійно грамотно виконувати домовленості в зазначений термін, не підводити робочу команду та забезпечувати якість виробничого замовлення.

Значущість формування професійних комунікативних умінь доводиться шляхом активізації мотиваційно-вольової сфери студентів у професійній підготовці, зокрема в мовній підготовці ВТНЗ. На підставі вивчення результатів дослідження розвитку мотиваційної сфери майбутніх інженерів, іноземних студентів ВТНЗ у процесі професійної підготовки, зазначимо, що учені (О. Білоус, Н. Булгакова, Т. Чаусова) констатують факти випадкового вибору професії інженера, що обумовлюються специфічним сучасним прийомом абітурієнтів, низькою обізнаністю ними вимог і обов'язків професії, спеціальності, спеціалізації, на яку проходять бали сертифікатів. У іноземних студентів відзначається низький рівень знань і умінь зі шкільних навчальних дисциплін, слабкий рівень мовної підготовки, протяжний адаптаційний період проживання в країні навчання, відсутність родинного зв'язку та послаблення внаслідок цього трудової дисципліни (нерідко без поважних причин студенти пропускають заняття,

своєчасно їх не відпрацьовують, раніше відбуваються на батьківщину, порушуючи встановлені терміни навчального графіку, пасивно ставляться до навчальних і виробничих практик), що також заважає розвитку мотиваційно-вольової сфери молоді людини.

Озброєння студентів знаннями про суть комунікаційних процесів, необхідність постійного розвитку комунікативних здібностей інженера, побудову партнерських міжособистісних стосунків на засадах гуманізму й рівноправ'я відбувається завдяки вивченню змісту психолого-педагогічних дисциплін, наприклад, «Комунікаційні процеси в навчанні», «Основи педагогіки і психології» й «Управління розвитком соціально-економічних систем». Так, під час вивчення іноземними студентами економічного факультету навчальної дисципліни «Комунікаційні процеси в навчанні» було використано методiku виявлення й оцінки комунікативних і організаторських здібностей (за Б. Федоришиним і В. Синявським), яка виконує діагностувальну, пізнавальну, інформаційну, оцінну функції. Серед 36 опитаних опитаних іноземних студентів 75% осіб схильні до того, щоб мати багато друзів, мають бажання з ними спілкуватися, відчують в собі прагнення до встановлення знайомства з різними цікавими людьми, поважно ставляться до спілкування зі старшими людьми, подобається бути серед людей, але незручно почуваються в іншомовному середовищі, оскільки погано знають українську та російську мови. З досвіду роботи засвідчимо, що іноземні студенти відкриті для діалогу, товаришування, співпраці, але заважають мовні бар'єри, усунення яких вимагає чимало вольових зусиль.

У межах дослідження прийнятною є думка О. Резван [6], суть якої полягає в тому, що високий рівень сформованості професійних умінь у випускників автомобільно-дорожньої галузі сприяє забезпеченню якості надання транспортних послуг, обслуговування автопарку, безпеці життя та здоров'я працівників транспорту й пересічної людини. Наукову цінність складає конкретизація професійних умінь випускника автомобільно-дорожньої галузі на основі аналізу освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ). Зазначимо те, що автор не виносить в окрему групу професійні комунікативні вміння працівника транспортно-автомобільної сфери, однак уміння комунікативної діяльності в певній мірі пронизують психолого-педагогічні вміння, коли йдеться про гармонійні стосунки з учасниками співпраці, емоційну стійкість працівників і процеси самості (самопосте-

реження, саморегулювання, самоконтроль, самокоригування). Дотримуючись власної позиції, вважаємо доцільним винесення професійних комунікативних умінь майбутніх інженерів окремим блоком. Погоджуємося з тим фактом, що комунікативні вміння пронизують різні сфери професійної діяльності людини, однак, наприклад, професійні комунікативні вміння інженера й вчителя мають різну предметну спрямованість, змістову наповнюваність.

Як свідчить аналіз програми навчальної дисципліни «Комунікаційні процеси в навчанні», її зміст спрямований на підготовку майбутніх інженерів до виконання професійних обов'язків, набуття та вдосконалення професійних комунікативних умінь у діловому спілкуванні. У свідомості майбутніх інженерів необхідно закласти педагогічно адаптовану систему понять про закономірності та механізми професійних комунікативних процесів у навчанні, психіку людини, пізнання та спілкування особистості, принципи моделювання діяльності особистості у сучасному суспільстві. Педагогічну цінність складає те, що в процесі вивчення зазначеної вище дисципліни у студентів ВТНЗ мають сформуватися основи загальної психології й закономірності спілкування; знання про методи, види діяльності та спілкування; уява про зміст пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери та індивідуально-психологічні особливості фахівця, що впливають на професійне спілкування. У програмі заявлені професійні комунікативні вміння іноземних студентів ВТНЗ, а саме: активно слухати, відбирати й використовувати стилі спілкування та стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях; здійснювати комунікативне прогнозування і саморегуляцію емоційного стану у процесі спілкування, самоаналіз комунікативної діяльності та її корекцію; використовувати невербальні засоби спілкування під час реалізації творчих проектів; формувати особисту навчальну комунікацію, спираючись на науково-психологічні дослідження; застосовувати знання для організації професійної діяльності і спілкування особистості; розвивати в людині комунікативні якості, необхідні для інженерної праці; розробляти технології стимулювання діяльності виробничого колективу, засобів прийому психологічного впливу на особистість.

Оволодіння студентами ВТНЗ професійними комунікативними вміннями відбувається в процесі їхньої мовної підготовки. Як вірно відзначає Н. Осіпчук [4], важко орієнтуватися в останніх досягненнях науки і техніки, не володіючи професійною іноземною мовою і су-

часною термінологією своєї професії. Нині розширюються межі вивчення іноземної мови, оскільки випускники ВТНЗ можуть працювати за кордоном, вільно спілкуватися з іноземними студентами, які навчаються в українських ВТНЗ, а у подальшому – бути партнерами в різних міжнародних галузевих проектах. Мовна підготовка є також актуальною для іноземних студентів ВТНЗ. Як зазначає І. Семененко, мовну підготовку іноземних студентів можна вважати фаховою дисципліною, її викладанню приділяється 702 години, а зміст відбиває особливості фаху підготовки майбутніх працівників дорожньо-транспортної сфери. Зокрема, для іноземних студентів, які одержують освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр» у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті викладання мовою підготовки здійснюється відповідно до фахових спрямувань: «Транспорт і транспортна інфраструктура», «Будівництво та архітектура» та «Економіка та підприємництво» [5, с.13]. У процесі мовної підготовки в іноземних студентів формуються уміння й навички монологічного й діалогічного мовлення, ефективного слухання, встановлювати та підтримувати контакти з людьми, розуміти співрозмовника з метою ефективного спілкування в професійній діяльності й у звичайному житті, оцінювати власну комунікативну компетентність.

Коригування професійних комунікативних умінь іноземних студентів відбувається під час проведення тренінгу комунікативної компетентності, який складається з вправ, спрямованих на виявлення сукупності комунікативних умінь й навичок. Студенти мають можливість аналізувати свою комунікативну діяльність, вчать знаходити й виправляти помилки у спілкуванні, вміти критично ставитися до себе, оцінювати свої можливості й прагнути до постійного розвитку й самовдосконалення. Іноземних студентів слід залучати до участі в дискусіях, рольових й ділових іграх, які моделюють реальні виробничі умови й забезпечують оволодіння комунікативними уміннями й навичками.

На нашу думку, в роботі з іноземними студентами недостатньо використовується сугестопедична технологія Г. Лозанова, провідними методами якої є навіювання, вправи для тренування пам'яті, що посилюють інтелектуальну та емоційно-психологічну адаптацію студентів до нових умов навчання й виховання. У процесі використання технології збільшується обсяг комунікативно адекватних, професійно орієнтованих висловів, забезпечується виразність й індивідуалізація мови, розвиваються мовні здібності майбутніх інженерів.

Погоджуємося з дослідницею С. Александровою [1], яка розробила й реалізувала важливу умову якісної підготовки майбутніх фахівців підприємств туристської індустрії – організація професійної комунікативної спрямованості технологічної практики. Формуванню професійних комунікативних умінь сприяють: спілкування з персоналом виробництва, відомими вченими, визнаними професіоналами-практиками, замовниками; професійні ситуації, які дозволяють студентів осмислити значущість професійного статусу й визнання серед колег, відчути повагу від персоналу й керівництва, одержати запрошення на роботу; вироблення життєвої стратегії постійного самовдосконалення й саморозвитку в професійній діяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На основі зробленого теоретичного обґрунтування уточнимо суть поняття «технологія формування професійних комунікативних умінь іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів», головною ознакою якого є цілеспрямована професійна комунікативна взаємодія професорсько-викладацького складу та іноземних студентів, що здійснюється на мотиваційно-вольовому, когнітивно-практичному, рефлексивно-коригувальному етапах.

У подальшому слід звернути увагу на практичну частину реалізації технології формування професійних комунікативних умінь іноземних студентів ВТНЗ, розробку навчально-методичного забезпечення, виявлення педагогічних умов, що сприяють ефективному впровадженню розробленої технології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова С. О. Організація комунікативно спрямованої практики майбутніх фахівців туристської індустрії [Текст] / С. О. Александрова // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. – Харків : ХНПУ, 2010. – Вип. 36. – С. 64-70.
2. Білоус О. А. Адаптаційні проблеми іноземних студентів інженерного профілю / О. А. Білоус. – Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua>
3. Булгакова Н. Д. Система пропедевтичної підготовки іноземних громадян з природничих дисциплін у технічному університеті : автореф. дис. на здобуття д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» [Текст] / Н. Д. Булгакова. – Київ, 2002. – 38 с.
4. Осіпчук Н. В. Розвиток мовної підготовки студентів технічних навчальних закладів у радянський час / Н. В. Осіпчук // Оновлення змісту, формів та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 9 (52) 2014. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ozfm_2014_9_37.pdf.

5. Семененко І. С. Педагогічний супровід фахової підготовки іноземних студентів вищих технічних навчальних закладів : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 [Текст] / І. С. Семененко. – Харків, 2014. – С. 13.

6. Резван О. О. Професійні уміння випускників автомобільно-дорожньої галузі / О. О. Резван // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2008. – Вип. 13. – С. 126-131. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znppo_2013_13_26.pdf

7. Чаусова Т. В. Психологічні особливості мотивації навчальної діяльності майбутніх інженерів-педагогів : автореферат дис. ... канд. пед. наук : спеціальність 19.00.07 – педагогіка і вікова психологія [Текст] / Т. В. Чаусова. – Київ, 2004. – 25 с.